

ОБГОВОРЮЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 361.08

Світлана Владиславівна ГРИЩЕНКО,
Леонід Мстиславович БИВАЛЬКЕВИЧ, Олена Василівна МАКСИМЕНКО

Svitlana HRYSHCHENKO, Leonid BYVALKEVYCH, Olena MAKSYMENKO

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ БЕЛЬГІЇ

PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN THE SOCIAL SPHERE OF BELGIUM

У статті обґрунтовано, що соціальна робота є важливою складовою державної соціальної політики Бельгії. Доведено, що професійна підготовка соціальних працівників у Бельгії забезпечується закладами вищої освіти протягом трьох років. Проаналізовано, що освітній процес включає теоретичні курси, методичну та практичну підготовку (польова практика та стажування). Доведено, що практична діяльність у галузі соціальної роботи можлива лише за наявності диплому бакалавра з соціальної роботи. Констатовано, що здобувачі вищої освіти з соціальної роботи повинні обрати спеціалізацію з першого року навчання: соціальна робота, культурна робота, профспілкова робота або робота з персоналом (людські взаємини в промисловості, сфері послуг). Висвітлено, що фінансування шкіл соціальної роботи здійснюється за рахунок грантів від уряду та деяких фінансових заощаджень від плати за навчання. Зарплату викладачам виплачує Міністерство освіти Бельгії.

Мета статті – охарактеризувати основні складові професійної підготовки фахівців соціальної сфери Бельгії.

Висновки. 1. Соціальна робота є важливою складовою державної соціальної політики Бельгії. 2. Професійна підготовка соціальних працівників у Бельгії забезпечується закладами вищої освіти протягом трьох років. Навчання включає теоретичні курси, методичну та практичну підготовку (польова практика та стажування). 3. Фінансування шкіл соціальної роботи здійснюється за рахунок грантів від уряду та деяких фінансових заощаджень від плати за навчання. Зарплату викладачам виплачує Міністерство освіти Бельгії. 4. Практична

діяльність у галузі соціальної роботи можлива лише за наявності диплому бакалавра з соціальної роботи. 5. Університети Бельгії пропонують курси для випускників шкіл соціальної роботи. Соціальні працівники можуть одержати ступінь магістра наук з психології, соціології, соціальної комунікативної, кримінології, соціальної політики після двох або трьох років навчання. 6. Здобувачі вищої освіти з соціальної роботи повинні обрати спеціалізацію з першого року навчання: соціальна робота, культурна робота, профспілкова робота або робота з персоналом (людські взаємини в промисловості, сфері послуг). 7. Навчальна програма підготовки бакалавра наук з соціальної роботи розрахована на три роки.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, соціальна сфера, професійна підготовка соціальних працівників в Бельгії, заклади вищої освіти, школи соціальної роботи.

The article substantiates that social work is an important component of the state social policy of Belgium. It has been proven that professional training of social workers in Belgium is provided by institutions of higher education for three years. It was analyzed that the educational process includes theoretical courses, methodical and practical training (field practice and internship). It has been proven that practical activity in the field of social work is possible only with a bachelor's degree in social work. It was established that students of higher education in social work should choose a specialization from the first year of study: social work, cultural work, trade union work or work with personnel (human relations in industry, service sector). It is highlighted that social work schools are funded through grants from the government and some financial savings from tuition fees. Teachers' salaries are paid by the Belgian Ministry of Education.

The purpose of the article is to characterize the main components of the professional training of specialists in the social sphere in Belgium.

Conclusions. 1. Social work is an important component of the state social policy of Belgium. 2. Professional training of social workers in Belgium is provided by institutions of higher education for three years. Training includes theoretical courses, methodical and practical training (field practice and internship). 3. Social work schools are funded through grants from the government and some financial savings from tuition fees. Teachers' salaries are paid by the Belgian Ministry of Education. 4. Practical activity in the field of social work is possible only with a bachelor's degree in social work. 5. Universities in Belgium offer courses for graduates of schools of social work. Social workers can receive a master's degree in psychology, sociology, social communication, criminology, social policy after two or three years of study. 6. Students of higher education in social work must choose a specialization from the first year of study: social work, cultural work, trade union work or work with personnel (human relations in industry, service sector). 7. The training program for the Bachelor of Science in Social Work is designed for three years.

Key words: students of higher education, social sphere, professional training of social workers in Belgium, institutions of higher education, schools of social work.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Європейський досвід підготовки фахівців соціальної сфери надзвичайно різноманітний і важко піддається узагальненню. У Європі не тільки не існує єдиної для всіх країн моделі освіти у сфері соціальної роботи, а також і єдиного освітнього рівня.

Найбільш загальною тенденцією суспільного розвитку у ХХ ст. стала професіоналізація соціальної роботи. Утвердження соціальної роботи як окремої галузі суспільної практики та самостійного виду професійної діяльності є важливою складовою державної соціальної політики Бельгії. Створення ефективної системи соціальної освіти стає важливою передумовою вирішення багатьох соціальних проблем засобами професійної соціальної роботи. Статус вищої соціальної освіти є показником ступеня професіоналізації цієї діяльності в Бельгії. Професійна підготовка соціальних працівників у Бельгії забезпечується закладами вищої освіти протягом

трьох років. Навчання включає теоретичні курси, методичну та практичну підготовку. Останній відводиться особливо важливе значення. Вона здійснюється у рамках професійної польової практики та стажування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів професійної підготовки соціальних працівників Бельгії займаються такі вітчизняні науковці: В. Балаж (соціальна робота в клініках Бельгії), Н. Горішна (організація професійної підготовки соціальних працівників: міжнародний досвід), О. Дорогіна (аспекти практичної підготовки соціальних працівників у Бельгії), М. Євтух, М. Носко, С. Грищенко (соціальна робота в зарубіжних країнах), В. Поліщук (професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід) та ін.

Серед зарубіжних дослідників, які вивчають професійну підготовку фахівців соціальної сфери в Бельгії особливого значення мають наукові розвідки: М. Сатка

(визначає три великі групи країн за типом підготовки, до першої групи належать країни (Австрія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Франція), де підготовка соціальних працівників здійснюється поза системою університетської освіти); А. Kadushin (називає 5 рівнів знань, які повинен використовувати соціальний працівник у процесі надання допомоги); А. Morales, В. Sheafor (особливістю соціальної роботи визначають особливий характер дій або практичної діяльності, що вважають необхідним для підготовки соціальних працівників у Бельгії) та ін.

Виділення раніше не вирішених частин проблеми. Недостатньо вивченими вважаємо складові освітнього процесу в професійній підготовці фахівців соціальної сфери Бельгії.

Мета статті – охарактеризувати основні складові професійної підготовки фахівців соціальної сфери Бельгії.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні науковці, характеризуючи сучасні підходи до професійної підготовки фахівців соціальної сфери Бельгії звертають уваги на те, що ця підготовка здійснюється поза системою університетської освіти. М. Сатка, відзначаючи значну різноманітність моделей підготовки соціальних працівників і соціальних педагогів, визначає три великі групи країн за типом підготовки (Coordinated research in the social field, 1995: 17).

До першої групи належать країни (Австрія, Бельгія, Німеччина, Нідерланди, Франція), де підготовка соціальних працівників здійснюється поза системою університетської освіти. Школи соціальної роботи в Бельгії можна поділити на три категорії: державні, приватні, обцининні або провінційні. Чотири школи у Фландрії видають свідоцтво підвищеного рівня після проходження додаткового курсу навчання. Багато шкіл здійснюють перепідготовку соціальних працівників. У найближчі роки усі школи будуть підпорядковані політехнічному інституту Міністерства освіти, який відповідатиме за всі питання, що стосуються навчальної програми, кваліфікації викладацьких кадрів, присудження ступенів. Міністерство обумовлює певні вимоги функціонування цих шкіл, але вони самостійно можуть вирішувати питання визначення навчальної програми і структури навчального процесу. Фінансування шкіл соціальної роботи здійснюється за рахунок грантів від уряду та деяких фінансових заощаджень від плати за навчання. Зарплату викладачам виплачує Міністерство освіти Бельгії.

Соціальні працівники у Бельгії захищені законом, тому лише офіційно визнані

школи мають право видавати дипломи про присвоєння кваліфікації з соціальної роботи (ступінь бакалавра соціальної роботи). У більшості випадків практична діяльність у галузі соціальної роботи можлива лише за наявності такого диплому.

Курси соціальної роботи є частиною загально-університетської системи вищої освіти, яка надає професійну підготовку після завершення трирічного курсу навчання. Випускники цих шкіл соціальної роботи мають можливість підвищувати кваліфікацію. Школи соціальної роботи і деякі приватні організації пропонують різноманітні курси удосконалення і тренінги з методики, соціальної політики, керівництва польовою практикою. Недавно фламандський уряд модернізував систему підвищення кваліфікації соціальних працівників. Ним була пред'явлена вимога об'єднати школи поза університетської системи вищої освіти з політехнічним інститутом. Окрім того, університети Бельгії в даний час пропонують курси для випускників шкіл соціальної роботи. Соціальні працівники можуть одержати ступінь магістра наук з психології, соціології, соціальної комунікативної, кримінології, соціальної політики після двох або трьох років навчання. Два франкомовних університети здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти на рівні магістра і доктора наук соціальної роботи. Актуальною в Бельгії є проблема оцінки, розвитку та оновлення знань і вмінь, тобто підвищення кваліфікації.

«Приблизно 2700 студентів почали вивчати соціальну роботу на рівні магістра наук у вересні 1993 р. у Фламандії» (Поліщук, 2003).

При вступі абітурієнти повинні представити документ про закінчення середньої школи. Інші вимоги є достатньо гнучкими. Власне це є однією з причин, що тільки близько 60% закінчують третій рік навчання. Із загального числа здобувачів 75% становлять жінки. Більшість здобувачів 1-го курсу мають вік від 18 до 20 років; тобто вони починають навчання після закінчення середньої школи.

Викладацький склад складається в основному із штатних працівників. Проте в деяких школах соціальної роботи викладачі займаються й іншою професійною практичною діяльністю. Більшість із них працюють юристами, соціальними працівниками, економістами, соціологами, психологами, практикуючими лікарями, менеджерами, профспілковими діячами. «У Бельгії виділяється два основних типи викладачів: викладачі теоретичних курсів і методів

навчання і викладачі, що керують стажуванням і польовою практикою студентів. Останні, як правило, повинні бути кваліфікованими соціальними працівниками. Декан або директор, бюджетний персонал, бібліотекари і помічники викладачів надають підтримку викладацькому складові» (Полішук, 2003).

Маємо стверджувати, що в основі професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери Бельгії знаходиться Етичний кодекс Міжнародної асоціації соціальних працівників визначає систему ціннісних регулятивів та орієнтацій, основними з яких є: цінність і гідність особистості; право на повагу, автономність та конфіденційність; право індивіда і сім'ї на власний вибір; потенційні можливості локальних громад; право на захист у випадку образи, експлуатації та насилля (The Ethics of Social Work: Principles and Standard, Дата звернення 23.07.2024).

У структурі професійної діяльності визначають також систему професійних знань, необхідних для компетентної та відповідальної організації процесу соціальної роботи. А. Кадушін називає 5 рівнів знань, які повинен використовувати соціальний працівник у процесі надання допомоги: «1. Загальні знання у сфері соціальної роботи: політика у сфері соціальної допомоги, соціальні служби, соціальні проблеми та інститути; людська поведінка та соціальне оточення: розвиток особистості, соціокультурні норми і цінності, процеси життєдіяльності у суспільстві; методи практичної діяльності у сфері соціальної роботи: індивідуальна, групова соціальна робота, організація громади. 2. Знання з окремих галузей соціальної роботи (наприклад, соціальна робота у виправних закладах або медична соціальна робота): мета, функції, методи професійної діяльності. 3. Знання про конкретне агентство: його функції, структуру, нормативно правову регуляцію. 4. Знання про типи клієнтів, з якими працює агентство. 5. Знання про типові особливості встановлення контакту» (Kadushin, 1959: 39–79).

Теоретична і практична підготовка бакалавра наук з соціальної роботи продовжується три роки. У перші два роки пропонується загальна програма для всіх здобувачів вищої освіти. На третьому році навчання здобувачі повинні обрати один з чотирьох можливих напрямків: соціальна робота, соціально-культурна робота, робота з персоналом, професійна робота.

М. Євтух, М. Носко, С. Грищенко зазначають у своїх наукових розвідках, що при практичній підготовці фахівців соціальної сфери різних спеціалізацій в Бельгії,

вертається неабияка увага на планування і підготовку групової соціальної роботи як у бакалавраті, так і у магістратурі (Євтух & Носко & Грищенко, 2016: 59).

Як зазначають А. Morales та В. Sheafor, на відміну від базових наукових дисциплін, соціальна робота як професія прагне до використання знань, а не до знань заради знань. Це підтверджується працями вітчизняної дослідниці Н. Горішної. Основні знання у сфері соціальної роботи запозичені з різних галузей фундаментальної і прикладної науки. Проте особливістю соціальної роботи є особливий характер дій або практичної діяльності, пов'язаний з тим, що соціальний працівник не прагне розвивати знання без конкретних цілей. Знання і цілі в ній взаємозалежні: змінюється ціль – виникає потреба у нових знаннях, які б відповідали новій меті. Але розширення знань у межах певної мети може призвести до зміни цієї мети та до появи нової (Morales & Sheafor, 1990: 19; Горішна, 2014: 14). Сфера професійних знань соціальної роботи у цьому разі становить своєрідну піраміду, в основі якої лежать фундаментальні і професійно-теоретичні знання. Над цією основою надбудовуються спеціалізовані, конкретизовані та індивідуалізовані знання, що набуваються соціальним працівником у процесі професійної практики.

Згідно наукових розвідок В. Балаж, маємо констатувати, що соціальні працівники або працівники, що займаються з окремими клієнтами, надають допомогу людям, що попали в біду. Вони працюють «у різних організаціях: благодійних або соціальних послуг (діяльність яких направляється владою на місцевому або національному рівні), службах, які займаються умовно звільненими на поруки засудженими, у структурах підтримки жертв, у будинках і службах для людей похилого віку, у лікарнях, у будинках і службах для молоді. Вони працюють над вирішенням як соціальних так і особистих проблем: наркоманії, алкоголізму, різноманітних захворювань, бідності, самогубства, злочинності» (Балаж, 1998: 11–14).

Спеціалізація професійної підготовки соціальних працівників у Бельгії спрямовується на безпосередньо обрану сферу діяльності з першого курсу підготовки. Працівники культури діють як посередники між окремими людьми, групами або громадськими організаціями і суспільством в цілому. Соціально-культурний працівник здійснює і підтримує процеси особистого, соціального і культурного розвитку громадян. Він втілює нововведення, розвиває засоби і ресурси, що сприяють вирішенню

соціальних проблем і потреб. Соціальний працівник може також працювати в культурних центрах, громадських структурах і проєктах по боротьбі з неграмотністю, благодійних службах, службах відпочинку, бібліотеках і музеях, центрах мистецтв, інформаційних і консультаційних організаціях для молоді, центрах соціального забезпечення для людей похилого віку, центрах для мігрантів, навчальних відділах, що займаються питаннями профспілок і охорони здоров'я. Соціальні працівники, що готуються для роботи в профспілках на регіональному, національному або місцевому рівнях потребують спеціалізованої підготовки. Соціальні працівники, що займаються персоналом, можуть відповідати за підбір, просування по службі, зарплату і винагороду, безпеку, людські ресурси, персонал на підприємствах, у благодійних і місцевих або загальнонаціональних організаціях, що особливо важливо для місцевих працівників підприємств та установ.

Навчальний план передбачає вивчення декількох соціальних дисциплін: психології, економіки, соціології, соціальної політики, права, соціальної медицини (особливо це стосується першого та другого курсів навчання) (Горішна, 2014: 13–19).

«На перших курсах перевага надається загальним та теоретичним предметам. На старших курсах зростає питома вага практики і стажування. Заняття по оволодінню методами соціальної роботи (соціальна робота з клієнтом, дослідження у сфері соціальної роботи, робота з громадою, групова робота, управління) та спеціальними методами (комп'ютерні програми, підготовка звітів, складання бюджету, прикладне соціальне право) розподілені майже рівномірно з першого по третій курси навчання. Практична робота, керівництво практикою та стажування займають 30% від загального навантаження і тривають два місяці на другому курсі та п'ять місяців на третьому» (Поліщук, 2003).

Повний курс підготовки бакалавра наук складає 2880 годин теоретичних та практичних занять, практичної роботи та польової практики (32 години на тиждень протягом 30 тижнів кожного року); ще 6 тижнів навчального року використовуються здобувачами для підготовки та здачі іспитів.

Навчальний рік поділяється на два семестри. Відповідно до положення, здобувач, що займається по програмі бакалавра наук, пише бакалаврську роботу і захищає її перед екзаменаційною комісією наприкінці курсу. Ця робота повинна базуватися на матеріалах власного стажування (або польової практики).

Ціль програми «бакалавра наук з соціальної роботи» (Поліщук, 2003) полягає в тому, щоб: «дати здобувачам вищої освіти з соціальної роботи можливість придбати необхідні знання і виявити свою кваліфікацію в професійній діяльності; дати здобувачам можливість ознайомити і засвоїти професійні цінності; дати здобувачам міцні знання з прикладних соціальних, соціально-правових дисциплін, щоб належним чином підготувати їх до аналізу складних питань професійної діяльності; надати здобувачам можливість пройти польову практику під керівництвом професійних фахівців із метою розвитку умінь і навичок професійної компетентності; гарантувати здобувачам, які успішно пройшли курс навчання, досягнення мінімального рівня компетентності, необхідного для професійно кваліфікованої професійної діяльності; гарантувати здобувачам отримання ступеня бакалавра наук з соціальної роботи після трирічного повного курсу навчання; надати можливість одержання ступеня відповідно до європейських стандартів (у зв'язку з законом про європейську спільноту)» (Поліщук, 2003). Навчальна програма підготовки бакалавра наук з соціальної роботи має наступний вигляд (Поліщук, 2003):

«I-й рік навчання. Вступний курс: вступ до соціальної роботи, культурна робота, профспілкова робота і робота з персоналом.

Методи: вступний курс з методів соціальної роботи, статистика, усна комунікація, письмова комунікація (наприклад, із застосуванням комп'ютера), уміння вчитися.

Прикладні суспільні дисципліни: філософія, моральна філософія, соціологія, економіка, психологія, право, соціальне право, соціальна медицина, соціальна і політична історія.

II-й рік навчання. Методи: соціальна робота з клієнтом, групова робота, організація громади, соціальні дослідження, вивчення методів роботи з окремим клієнтом і комунікативні вміння, соціальна робота в організації, бухгалтерська справа.

Прикладні суспільні дисципліни: соціальна філософія, генетична психологія, соціальна психологія, патопсихологія, соціологія трудових відносин і політики, соціальна політика, соціальна економіка, соціальне право, підготовка до використання законодавчих актів.

Польова практика: два місяці практики в агентствах під керівництвом і контролем з боку школи соціальної роботи.

III-й рік навчання. Важливими на нашу думку є курси за вибором на третьому році навчання: соціальна робота, соціально-

культурна робота, робота з персоналом, профспілкова робота, які забезпечуються вступним курсом (базовими знаннями). Кожен курс включає вивчення методів, етики, польову практику протягом 5 місяців в агентствах під керівництвом і контролем представника школи (у групах або індивідуально), написання бакалаврської роботи і її захист перед комісією кваліфікованих соціальних працівників» (Поліщук, 2003).

Оцінка здобувачів у зв'язку з присудженням їм ступеня бакалавра наук здійснюється наступним чином: протягом всього періоду навчання здобувачі вищої освіти проходять чотири атестації у кінці кожного року навчання та випуску, коли здобувачі вищої освіти захищають бакалаврську або магістерську роботу. У кінці кожного курсу проводиться усний або письмовий іспит. Здобувачі повинні здати всі іспити та пройти польову практику. Після закінчення третього курсу аналізується рівень компетентності здобувачів у питаннях планування, забезпечення соціальних послуг і оцінки ситуації.

На думку В. Поліщука, здобувач, який «займається за програмою бакалавра наук, пише бакалаврську роботу і захищає її перед екзаменаційною комісією у кінці року. Ця робота базується на результатах польової практики (стажування)» (Поліщук, 2003).

Вважаємо за доцільне зауважити, що практичній підготовці фахівців соціальної сфери у Бельгії відводиться особливо важливе значення. Аспекти практичної підготовки соціальних працівників у Бельгії під час свого стажування в цій країні вивчала український дослідник О. Дорогіна. У процесі розкриття даного питання ми використали результати дослідження. О. Дорогіна підкреслює, що у процесі підготовки фахівців мета, зміст і форми організації практики здобувачів є різними. Вони визначаються і коректуються на загальних зборах викладачів практики під керівництвом координатора (Дорогіна, 1999: 98–100). Як правило, здобувачі вибирають такі сфери соціальної роботи, які їм найбільше подобаються і в якій вони найбільш компетентні. Після цього вибрана здобувачем сфера детально вивчається. Соціальна служба для проходження польової практики обирається теж завчасно. Здобувач дзвонить (або пише листа) у соціальний заклад з проханням прийняти його на виробничу практику. Він повинен вміти представити себе і свій проєкт (робочий план), над яким він буде працювати. Керівники польової практики відбирають тих здобувачів вищої соціальної

освіти, які мають найбільше шансів реалізувати свій проєкт на базі їх соціального закладу. Основна причина відмови здобувачам – вузькоспеціалізовані проєкти, для яких важко знайти потрібний соціальний заклад. Якщо здобувач все ж таки не зміг знайти собі місце польової практики, то йому допомагають це зробити викладачі та організатори практики від університетів або шкіл соціальної роботи.

Якщо соціальний заклад погоджується взяти здобувача вищої освіти для проходження польової практики, то між ними укладається угода, яку підписують здобувач, викладач та керівник польової практики. У Бельгії керівниками польової практики при підготовці фахівців соціальної сфери можуть бути дипломовані спеціалісти із відповідним професійним досвідом роботи і яким притаманне постійне професійне самовдосконалення та робота за фахом.

Однією з функцій керівника польової практики є допомога здобувачам вищої освіти зрозуміти структуру свого закладу, (там, де проводиться практика), мету і зміст його функціонування. Необхідною передумовою розуміння цих речей є знання історії закладу, тому що у Бельгії діяльність багатьох соціальних закладів обумовлюється їх історичним походженням. Наприклад, соціальні заклади, які колись були католицькими і за якими цей статус залишився і на даний час, мають свою філософію і ідеологію діяльності щодо соціальної сфери. Саме тому у Бельгії можна зустрітись із таким фактом, що одні і ті ж питання, такі як планування сім'ї, доля вагітної жінки та ін. по різному обслуговуються фахівцями соціальної сфери у католицькому чи соціальному центрах (Балаж, 1998: 11–14).

У Бельгії є соціальні заклади, які мають одну стабільну ціль, наприклад лікування наркоманії, токсикоманії, залежності від алкоголю. Деякі є багатопрофільними і ставлять перед собою багато цілей. Керівник польової практики повинен допомогти здобувачам вищої освіти зрозуміти мету і основні напрями діяльності конкретного соціального закладу. Закономірно, що результативність досягнення мети функціонування закладу у значній мірі обумовлюється наявністю чи відсутністю відповідних засобів. Тому керівнику польової практики важливо їх знати, розрізняти, адекватно оцінювати і грамотно донести цю інформацію до здобувачів вищої соціальної освіти (Дорогіна, 1999: 99).

В. Поліщук та В. Балаж виокремлюють у соціальних закладах Бельгії такі основні засоби (Балаж, 1998: 11–14; Поліщук, 2003):

матеріальні: це сама будівля соціального закладу і те, що в ній знаходиться. Так, наприклад, стажуючись у закладі, в якому утримуються дівчата, які вчинили правопорушення, студенти повинні чітко уявити, що він складається з декількох приміщень: 1) приймальня, де дівчата перебувають 15 днів (за цей час вони адаптуються до нових умов проживання); 2) відкриті павільйони, які призначені для відбування певного терміну покарання (в основному, від трьох до вісьмох місяців); 3) закриті приміщення, куди можуть бути поміщені дівчата, які себе погано поведуть, терміном до сорока двох днів; організаційні, які пов'язані з функціонуванням закладу. До них відносяться закони та постанови, які визначають функціонування закладу, інформація про персонал закладу, кількість працівників, їх кваліфікацію, а також знання ієрархії в колективі, та питання, які пов'язані з фінансуванням соціального закладу. За джерелом фінансування соціальні заклади теж поділяються на заклади, що фінансуються за рахунок релігійних організацій, місцевого бюджету чи приватних коштів (асоціація безкорисливих цілей – ASBL) з часткою державних субсидій; психо-соціальні засоби, які включають культурні традиції соціального закладу, норми та звичаї, які прийняті в даному закладі; методи соціальної роботи (керівник практики повинен знати, якими актуальними методами користуються соціальні працівники даного закладу, щоб ознайомити з ними здобувачів вищої освіти); комунікативні засоби, які поділяються на зовнішні – це публікації про соціальний заклад (книги, альбоми, газетні та журнальні статті) та внутрішні – протоколи зборів, засідань, розпорядження та ін. (Балаж, 1998: 11–14; Поліщук, 2003).

Крім знань про свій соціальний заклад, керівник польової практики повинен знати і довести до відома стажерів весь сектор, у якому існує саме цей соціальний заклад. Це вся мережа соціальних закладів, з якими можна співпрацювати. Наприклад, «дитяче містечко в Бельгії складається з шести будинків: адміністративної служби, приймального центру, де перебувають діти на протязі 15-ти днів; потім їх переводять у будинок для дітей віком від 2-ох до 18-ти років (20 чоловік); дитячий будинок для дітей віком від 3-ох до 18-ти років (30 чоловік); будинок для малят, у якому перебувають діти від народження до 3 років (24 чоловіки), і будинок для підлітків віком від 12-ти до 18 років (17 чоловік)» (Дорогіна, 1999: 98).

Керівник польової практики в соціальній сфері повинен володіти ефективними та сучасними методами соціальної

роботи. Під час зустрічей з викладачами практики, керівник практики може навчитися у викладача нових сучасних методів роботи, які потім зможе ефективно використовувати у своїй повсякденній роботі, в процесі керівництва польовою практикою в соціальній сфері (Дорогіна, 1999: 98).

Якщо викладач закладу вищої освіти або школи соціальної роботи призначений на посаду керівника практики, його пряме завдання самовдосконалюватись. Це означає, що він повинен прагнути до самоосвіти: читати наукову літературу, пресу, брати активну участь в семінарах, конференціях, ознайомлюватись з новими досягненнями в галузі соціології та соціальної роботи.

Не менш важливе значення має вміння керівника польової практики об'єктивно оцінити здобувача вищої освіти після завершення практики в одному з соціальних закладів. Оцінювання результатів практики передбачене на всіх курсах. Керівник повинен оцінити здобувача або за своїми власними критеріями, або за шкалою оцінювання, що зустрічається частіше. Це залежить від програми практики, що складається в освітньому закладі. Важливим є вміння керівника практики визначити й оцінити рівень сформованості у здобувачів професійних умінь та практичних навичок в соціальній роботі (Дорогіна, 1999: 99).

Для нашого дослідження необхідно зауважити, що майбутні соціальні працівники у Бельгії повинні уміти виконувати різні професійні ролі в процесі своєї професійної діяльності. Наприклад, у місті Монс (Бельгія) знаходиться один із закладів для ментальних інвалідів – «Sent Alfred». «Соціальні працівники цього закладу допомагають своїм клієнтам жити повноцінним життям. Вони сприймають їх як дорослих, яким притаманні всі сфери життя людини – побут, робота, дозволя, сфера духовного життя, друзі та сім'я, сфера почуттів та сексуальності, а також приватна сфера, яка є сферою невтручання. У всіх інших сферах соціальний працівник даного закладу відіграє важливу роль» (Балаж, 1998: 11–14).

Фахівець соціальної сфери від соціального закладу може бути не тільки керівником практики у здобувачів вищої освіти. Його залучають і до інших видів роботи, зокрема, запрошують у комісію з оцінювання практики здобувачів. Керівник практики може бути керівником бакалаврської або магістерської роботи. Він може запросити всіх здобувачів вищої освіти з соціальної роботи відвідати свій соціальний заклад, якщо останній є цікавим у якомусь

плані. Ця робота проводиться разом з викладачем, який викладає теоретичні основи практики в соціальній роботі. Провідна роль керівника практики в соціальній сфері полягає в тому, щоб допомогти здобувачам вищої освіти адаптуватися до нових умов, увійти в колектив, стати єдиною командою, що вкрай важливо для соціальної роботи різних напрямів. «Між керівником практики та студентом повинна встановитись тісна співпраця, взаємодовіра та взаємо підтримка. Керівник практики повинен сприймати практиканта не як студента, а як нового колегу, працівника, партнера по роботі, завжди підтримувати, підбадьорювати в складних ситуаціях. Такі контакти сприяють зміцненню зв'язку між викладачами та соціальними працівниками на місцях, між теорією і практикою» (Дорогіна, 1999: 99).

У Бельгії є цікавий досвід підготовки до роботи у соціальній сфері на базі вищої освіти. До бажаючих навчатись на базі вищої освіти обов'язковою вимогою є наявність щонайменше дворічного досвіду практичної роботи в сфері надання соціальних послуг. Навчальна програма носить модульний характер. Це означає, що здобувачі на базі вищої освіти з інших спеціальностей можуть опановувати як один курс, наприклад, комп'ютерні програми, або одночасно декілька, що безпосередньо відносяться до напрямів соціальної роботи. Здобувачі вищої освіти з соціальної роботи (різних спеціалізацій) повинні обрати спеціалізацію з першого року навчання. Вони можуть вибирати з таких спеціалізацій: «соціальна робота, культурна робота, профспілкова робота або робота з персоналом (людські взаємини в промисловості, сфері послуг)». Здобувачі вищої освіти, які обрали спеціалізацію можуть «отримати кваліфікацію соціального працівника вищої категорії і/або керівника в сфері соціальної роботи після завершення навчання». Опанувати необхідно 1060 годин теоретичних і практичних занять, після цього здобувачі отримують диплом. «Цей диплом, проте, нічим офіційно не відрізняється від диплому, який отримують випускники соціальних шкіл» (Поліщук, 2003).

Університети Бельгії на даний час пропонують курси для випускників шкіл соціальної роботи для перекваліфікації або підвищення кваліфікації. Школи соціальної роботи і деякі приватні організації також пропонують різноманітні курси удосконалення і тренінги з різних напрямів соціальної роботи, соціальної політики та керівництва виробничою практикою у клініках (з соціальної роботи). Практикуючі соціальні робітники можуть отримати ступінь бакалавра наук з психології, соціології, соціальної комунікації, кримінології, соціальної політики після двох-трьох років навчання для цього обов'язковий наявний досвід роботи у різних соціальних інституціях Бельгії.

Висновки. 1. Соціальна робота є важливою складовою державної соціальної політики Бельгії. 2. Професійна підготовка соціальних працівників у Бельгії забезпечується закладами вищої освіти протягом трьох років. Навчання включає теоретичні курси, методичну та практичну підготовку (польова практика та стажування). 3. Фінансування шкіл соціальної роботи здійснюється за рахунок грантів від уряду та деяких фінансових заощаджень від плати за навчання. Зарплату викладачам виплачує Міністерство освіти Бельгії. 4. Практична діяльність у галузі соціальної роботи можлива лише за наявності диплому бакалавра з соціальної роботи. 5. Університети Бельгії пропонують курси для випускників шкіл соціальної роботи. Соціальні працівники можуть одержати ступінь магістра наук з психології, соціології, соціальної комунікативної, кримінології, соціальної політики після двох або трьох років навчання. 6. Здобувачі вищої освіти з соціальної роботи повинні обрати спеціалізацію з першого року навчання: соціальна робота, культурна робота, профспілкова робота або робота з персоналом (людські взаємини в промисловості, сфері послуг). 7. Навчальна програма підготовки бакалавра наук з соціальної роботи розрахована на три роки.

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо вивчення процесу підвищення кваліфікації соціальних працівників Бельгії.

REFERENCES/ЛІТЕРАТУРА

1. Balazh V (1998). Sotsialna robota v klinikakh Belhii. Sotsium, 2: 11–14. [Балаж В (1998). Соціальна робота в клініках Бельгії. *Соціум*, 2: 11–14].
2. Horishna NM (2014). Orhanizatsiia profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv : mizhnarodnyi dosvid. *Social Work and Education*, 1: 13–19. [Горішна НМ (2014). Організація професійної підготовки майбутніх соціальних працівників : міжнародний досвід. *Social Work and Education*, 1: 13–19].

3. Dorohina OV (1999). Rol i funktsii praktyky u pidhotovtsi sotsialnykh pratsivnykiv v Belhii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho derzhavnoho universytetu*. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota», 2: 98–100. [Дорогіна ОВ (1999). Роль і функції практики у підготовці соціальних працівників в Бельгії. *Науковий вісник Ужгородського державного університету*. Серія «Педагогіка. Соціальна робота», 2: 98–100].
4. Yevtukh MB, Nosko MO, Hryshchenko SV (2016). *Sotsialna robota v zarubizhnykh krainakh: navch. posibn.* Kyiv: MP Lesia: 288. [Євтух МБ, Носко МО, Грищенко СВ (2016). Соціальна робота в зарубіжних країнах: навч. посібн. Київ: МП Леся: 288].
5. Polishchuk VA (2003). *Profesiina pidhotovka fakhivtsiv sotsialnoi sfery: zarubizhnyi dosvid.* Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan: 178. [Поліщук ВА (2003). Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан: 178].
6. Coordinated research in the social field (1995). Study Group 1 on the initial and further training of social workers taking into account their changing role. Final report (DRAFT). Strasbourg: 71.
7. International Federation of Social Workers. The Ethics of Social Work: Principles and Standard. Дата звернення 23.07.2024. URL: <<https://www.ifsw.org/global-socialwork-statement-of-ethical-principles/>>.
8. Kadushin A (1959). The Knowledge Base of Social Work. *Issues in American Social Work*. N.Y.: Columbia University Press: 39–79.
9. Morales A, Sheafor B (1990). *Social Work: A Profession of Many Faces*. Boston: 325.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Микола НОСКО**

Світлана ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-7981-3578

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
освітніх і педагогічних наук,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)
E-mail: intensiv3000@meta.ua

Леонід БИВАЛЬКЕВИЧ

ORCID 0000-0002-5500-416X,
Researcher ID AAO-3658-2020

Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри технологічної освіти
та інформатики,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)
E-mail: manofmystery@ukr.net

Олена МАКСИМЕНКО

0009-0005-1860-6355

Кандидат педагогічних наук, доцент,
Вчений секретар,
Державний університет
інфраструктури та технологій
(Київ, Україна)
E-mail: maksimenkoelenavas@gmail.com

Svitlana HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-7981-3578

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Social Work and
Educational and Pedagogical Sciences,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Collehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: intensiv3000@meta.ua

Leonid BYVALKEVYCH

ORCID 0000-0002-5500-416X
Researcher ID AAO-3658-2020

PhD in Pedagogical Science, Associate professor,
Associate professor of Department of Technological
Education and Information Technologies,
T. H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: manofmystery@ukr.net

Olena MAKSYMENKO

ORCID 0009-0005-1860-6355

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associative Professor, Scientific Secretary,
State University
infrastructure and technologies
(Kyiv, Ukraine)
E-mail: maksimenkoelenavas@gmail.com